

**Отрощенко Анастасія Сергіївна,
Танська Валентина Володимирівна**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РЕАЛІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОГО ПРИНЦИПУ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Природознавство вивчає природу як єдине матеріальне ціле, розглядає її в розвитку, у часі і просторі. Звідси основна задача уроків природознавства – вивчення природи як єдиного цілого і встановлення зв'язків і взаємозв'язків між окремими її елементами і явищами.

Ідея вивчення рідного краю та використання краєзнавчих матеріалів у процесі навчання була обґрунтована ще в працях відомого чеського педагога Я. Коменського. Пізніше окремі аспекти виховного впливу краєзнавства досліджували Д. Локк, М. Ломоносов, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці. На важливе значення краєзнавства у вихованні дітей вказували українські вчені й педагоги М. Галущинський, В. Геринович, О. Духнович, А. Макаренко, С. Рудницький, С. Русова, К. Ушинський, І. Ющишин та ін. Значну увагу вивченню школярами рідного краю приділяв В. Сухомлинський.

Методичним аспектам краєзнавчої роботи присвячені дисертаційні дослідження Г. Гуменюк, Я. Яціва. На сучасному етапі дослідженням цієї проблеми займаються Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.

В основу вивчення природи в початкових класах покладено краєзнавчий принцип, здійснення якого передбачає систематичне вивчення свого краю.

Краєзнавчим принципом будемо називати таку структуру змісту навчального матеріалу, яка дозволяє встановити взаємозв'язок між науково-теоретичними знаннями школярів та результатами дослідження регіону, в якому вони проживають.

Природознавчі знання молодших школярів служать основою для вивчення природничих дисциплін в середній школі (географії, ботаніки, зоології, анатомії і фізіології людини). Природознавчі знання постійно використовуються дітьми на інших учбових предметах початкового курсу навчання. Здійснюючи зв'язок з життям, вчитель використовує результати дитячих спостережень за навколишньою природою і працею людей. Чим більше об'єм знань, що вчать про природу і працю людей, тим легше вчителю працювати по всіх предметах початкового навчання. Одним із складових природи є ґрунт, тому вивчення і засвоєння цієї теми є не менш важливим ніж будь-якої іншої.

Значення краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних і соціальних умов рідного краю і перспектив його розвитку, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психологічні особливості учнів, виявити їхні інтереси. Участь у суспільно-корисній роботі, виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту формує в школярів пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них – і до географії. Психологи визначають географічне краєзнавство як один з видів науково-освітньої діяльності, якому властиві свій зміст, техніка, функції, етапи і стадії.

Значення краєзнавчої роботи в школі не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних і соціальних умов рідного краю і перспектив його розвитку, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психологічні особливості учнів, виявити їхні інтереси.

Важливе значення під час вивчення природознавчого матеріалу мають екскурсії. Урок-екскурсія – це особливий вид навчальних занять, що проводяться поза школою: на луках, у полі, лісі, саду тощо.

На уроках-екскурсіях, як і на предметних уроках, учні безпосередньо вивчають предмети та явища природи, але тут вони бачать їх у природній обстановці, тоді як у класі об'єкти, що вивчаються, ізолюються один від одного і від навколишнього середовища. Тому екскурсії допомагають значно глибше і повніше вивчити різноманітність явищ і об'єктів природи, встановити зв'язки організмів один з одним і з середовищем, з умовами існування. Екскурсія конкретизує програмний матеріал, що вивчається в класі, пов'язує школу з життям нашої країни, з життям природи, є основою краєзнавчої роботи класовода з учнями. Проведення екскурсій розвиває в учнів інтерес і навички до вивчення

природи свого краю, спостережливість. Перебуваючи на свіжому повітрі, діти загартовуються фізично.

Екскурсія конкретизує програмний матеріал, що вивчається в класі, пов'язує школу з життям нашої країни, з життям природи, є основою краєзнавчої роботи класовода з учнями.

Значну допомогу в організації та проведенні різноманітних видів позаурочної роботи може надати краєзнавчий куточок, в якому містяться відомості про природу рідного краю, корисні копалини, водні ресурси, рослинний і тваринний світ, колекції, гербарії тощо.

Спостереження за навколишнім середовищем у шкільній програмі і підручниках з природознавства відводиться належне місце. Кожний урок «Я і Україна» (природознавство) починається підведенням підсумків спостережень за минулий тиждень, зокрема з'ясовуються погодні умови, зміни, що відбуваються в житті рослин і тварин. Учні 3-4 класів вчаться встановлювати взаємозв'язки між об'єктами і явищами: з настанням потепління оживають рослини, прилітають птахи, змінюється сільськогосподарська праця людей тощо. Спостереження слід вести систематично, результати записувати в зошитах з природознавства, тільки тоді діти усвідомлюють, що все у природі взаємопов'язане, що природа – це єдиний ланцюг, розвиваючи який людина завдає шкоди природі, і собі.

Таким чином, створення краєзнавчого куточка сприяє вивченню учнями своєї місцевості, збір краєзнавчого матеріалу і використання цього матеріалу вчителем у процесі навчання.